

גבולות היחידה: במדבר פרק כ"א פסוקים כ"א-ל"ה

נושא היחידה: כיבוש עבר הירדן המזרחי

מספר שיעורים: 1-2

כתבה: נורית שלזינגר

כללי:

בנ"י מבקשים מסיחון מלך האמורי לעבור בגבולו. סיחון מסרב, ויוצא לקראת ישראל למלחמה. בנ"י נלחמים בו וכובשים את ארצו – אזור הגלעד. בנ"י כובשים גם את יעזר ובנותיה, הנמצאות מצפון לארצו של סיחון. כאשר עוג מלך הבשן יוצא לקראת ישראל למלחמה, בנ"י נלחמים גם בו וכובשים את ארצו – אזור הבשן.

פתיחה:

אילו הייתם רוצים לתאר אדם חזק מאוד, למי הייתם מדמים אותו? הייתם אומרים שהוא חזק כמו... (התלמידים יציעו את רעיונותיהם...). ואילו הייתם רוצים לתאר אדם גדול מאוד, למי הייתם מדמים אותו? הייתם אומרים שהוא גדול כמו... (התלמידים יציעו את רעיונותיהם...).

בתקופה שבה אנו עוסקים, שבה בנ"י התקרבו לארץ ישראל, היו שני מלכים שהיו סמל החוזק והגודל: סיחון מלך האמורי, שכבר ראינו בשיעור הקודם שהיה חזק מאוד וכבש אזורים שלמים ממואב, ועוג מלך הבשן, שהיה ענק. שניהם נחשבו למלכים בלתי מנוצחים. ואת שניהם עומדים בנ"י לפגוש.

עיון בפסוקים:

נפתח בקריאת פסוקים כ"א-כ"ב:

"וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי לֵאמֹר אֶעֱבְרָה בְּאַרְצְךָ לֹא נִטָּה בְּשָׂדֶה וּבְכָרֶם לֹא נִשְׁתָּה מִי בָּאֵר בְּדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ עַד אֲשֶׁר נַעֲבֹר גְּבֻלְךָ." לאיזה סיפור דומה סיפור זה? – לבקשה ממלך אדום. אילו הבדלים יש בין שתי הבקשות?

- אצל אדום נאמר "אחריך ישראל" – דבר שלא שייך לאומרו כלפי סיחון, שאינו אחינו.
 - אצל אדום, משה סיפר את ההיסטוריה של עם ישראל, את הסבל במצרים וכו'. אצל סיחון נראה שאין טעם להזכיר כל זאת, כי אין לו קשר היסטורי אלינו.
- לכן, הפעם רק מבקשים לעבור תוך הבטחה לא לפגוע בארצו של סיחון. זו נקודה הדומה בין שני הסיפורים.

נראה מה הייתה תגובת סיחון. נקרא בפסוק כ"ג:

"ולא נתן סיחון את ישראל עבר בגבולו ויאסף סיחון את כל עמו ויצא לקראת ישראל המדברה ויבא יהצה וילחם בישראל."

אם אצל אדום הייתה קודם תגובה מילולית של סירוב ואחר כך יציאה למלחמה, הרי שאצל סיחון אין שום דיבור, אלא איסוף כל הצבא ויציאה מיידית למלחמה כנגד ישראל. מהמהירות בה יצא סיחון למלחמה, נוכל ללמוד על ביטחונו בניצחונו.

ותגובת ישראל? – נקרא בפסוקים כ"ד-כ"ה:

"ויפהו ישראל לפי חרב וירש את ארצו מארנן עד יבק עד בני עמון כי עז גבול בני עמון ויקח ישראל את כל הערים האלה וישב ישראל בכל ערי האמרי בחשבון ובכל בנתיה." כלומר – בני" נלחמים בסיחון וכובשים אותו. שוב, יש כאן שינוי לעומת היחס כלפי אדום: באדום אסור היה לנו להילחם, ולכן בני" התרחקו והקיפו את ארץ אדום. לעומת זאת, באמורי מותר להילחם.

חשוב להראות לתלמידים במפה את הנחלים ארנן ויבוק, שתוחמים את גבולות ממלכת סיחון מדרום (ארנן) ומצפון (יבוק).

בשיעור הקודם כבר ראינו את הציטוט מספר מלחמות ה' לגבי כיבוש אזורים במואב על ידי סיחון. עכשיו נראה ציטוט נוסף שמתאר את הכיבוש הזה: "על כן יאמרו המושלים..." – אלה המספרים משלים, משוררים, נהגו לתאר את מפלת מואב מול סיחון. נקרא את דבריהם בפסוקים כ"ז-ל', מבלי להסביר כל מילה:

"באו חשבון תבנה ותכונן עיר סיחון כי אש יצאה מחשבון להבה מקרית סיחון אכלה ער מואב בעלי במות ארנן אוי לך מואב אבדת עם כמוש נתן בניו פליטים ובנתיו בשבית למלך אמרי סיחון ונירם אבד חשבון עד דיבן ונשים עד נפח אשר עד מידבא."

מה ניתן ללמוד מכך שחובר שיר על ניצחונותיו של סיחון? – שהוא היה מלך חזק מאוד, מפורסם, שהצליח בכיבושים בצורה יוצאת דופן.

ומה ניתן ללמוד מכך שבני" ניצחו אותו? – ניתן לראות כאן סייעתא דשמיא ברורה והשגחה פלאית שמלווה את עם ישראל: עם חסר ניסיון צבאי הצליח לנצח ולכבוש מלך שהיה מפורסם ביכולתו הצבאית העצומה, שיצא עם צבא גדול לתקוף אותם.

והנה, בשונה ממה שהיה עד כה במסעות בני", ארצו של סיחון לא שימשה רק למעבר בדרך לארץ ישראל, אלא שימשה להתיישבות: "וישב ישראל, בארץ האמרי" (פסוק ל"א).

הניצחון על סיחון נסך אומץ ועידוד בעם ישראל, והם המשיכו לכבוש אזור נוסף. כך בפסוק ל"ב:

"וישלח משה לרגל את יעזר וילכדו בנתיה וירש את האמרי אשר שם."

משם פונים בני" מעט מזרחה ("ויפנו") ואז צפונה ("ויעלו"), ונתקלים במלחמה נוספת. נקרא את פסוק ל"ג:

"ויפנו ויעלו דרך הבשן ויצא עוג מלך הבשן לקראתם הוא וכל עמו למלחמה אדרעי"

הפעם יצא לקראתם עוג מלך הבשן - מלך גדול וחזק ביותר.

ואז פונה ה' למשה ואומר לו:

"אל תירא אתו כי בדרך נתתי אתו ואת כל עמו ואת ארצו ועשית לו כאשר עשית לסיחון מלך האמרי אשר יושב בקשבון."

אם ה' אומר למשה "אל תירא", כנראה משה מפחד. מדוע הוא מפחד? והרי כבר הצליח

לנצח את סיחון? כמו כן, לא ראינו שפחד מסיחון, ומדוע מעוג הוא מפחד?

ניתן להסביר שמשה חשש, כי עוג היה חזק יותר מסיחון, כפי שמובא בבראשית רבה (י"ט,

ל"ב): "שלא עמד גיבור בעולם קשה הימנו", אך ניתן להסביר שהחשש של משה נבע

מסיבות מסוג אחר:

- רש"י אומר, שמשה חשש "שמא תעמוד לו זכותו של אברהם" - שעוג היה הפליט שסיפר לאברהם על כך שנשבה לוט.

- "ולמה נתיירא? – אמר: שמא מעלו ישראל במלחמת סיחון או נתלכלכו בעבירה" (במדבר רבה י"ט, ל"ב). ניתן להזכיר לתלמידים את מה שלמדו בספר יהושע על כישלון ישראל במלחמת העי בגלל מעילת עכן בחרם.

- "כשבא משה לעשות מלחמה, נתיירא הימנו. אמר: אני בן ק"כ שנה, וזה יותר מחמש מאות. אילולי שהיה לו זכות, לא היה כל השנים האלו." (במדבר רבה י"ט, ל"ב).

מה המשותף לחששות אלה? – אלה כולם חששות רוחניים. משה מבין, שהניצחון על מלכים חזקים אלה בא רק בסייעתא דשמיא, וה' מסייע למי שראוי לכך. משה חשש שמא ישראל אינם ראויים או שמא לעוג יש זכויות והוא ראוי לעזרתו של ה'.

לכן ה' מחזק את משה שלא יחשוש, ומבטיח לו שהוא יצליח לנצח גם את עוג. ואכן (פסוק ל"ה):

"וַיִּכּוּ אֹתוֹ וְאֶת בְּנָיו וְאֶת כָּל עַמּוֹ עַד בְּלִילֵי הַשָּׁאִיר לֹא שָׁרִיד וַיִּירָשׁוּ אֶת-אֶרְצוֹ."

עבר הירדן המזרחי נמצא עכשיו בשליטת ישראל - הגלעד (שנכבש מסיחון) שנמצא

ממזרח לירדן וליים המלח, והבשן שהוא אזור הגולן של ימינו.

הצעות להמחשה:

בשיעור זה חשוב להשתמש במפה, ולהראות את האזורים שנכבשו - עבר הירדן המזרחי (ב"דעת מקרא" יש מפות מפורטות של כיבושים אלה).

מסרים והפנמה:

- ה' משגיח על עם ישראל בהשגחה פלאית ומיוחדת ועוזר לו במלחמותיו.
- ניצחון במלחמה תלוי בזכויות, ברמה הרוחנית, והרבה פחות בחוזק הפיזי.

סיכום:

כיבוש עבר הירדן המזרחי היווה שלב חשוב בסיום הנדודים במדבר ובתחילת כיבוש ארץ ישראל. זה היה שלב מפתח בהכרת עמי הארץ כי ה' נלחם לישראל. הניצחונות על מלכים כה חזקים הרשימו את כל עמי האזור, ונראה זאת מיד בתחילת הפרשה הבאה (פחדו של בלק מלך מואב). כך גם מצאנו בדברי רחב למרגלים בספר יהושע: "כי שָׁמַעְנוּ... וְאֲשֶׁר עָשִׂיתֶם לְשָׁנֵי מַלְכֵי הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן וְלַעֲוֹג אֲשֶׁר הִחְרַמְתֶּם אוֹתָם וְנִשְׁמַע וַיִּמַּס לְבַבְנוּ וְלֹא קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם."

אף במזמורי התהילים הוזכרו ניצחונות אלה בפרק המונה את נפלאות הקב"ה: "שְׁהִיָּה גוֹיִם רַבִּים וְהָרַג מַלְכִים עֲצוּמִים. לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי וְלַעֲוֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן וְלְכָל מַמְלָכוֹת כְּנָעַן." מכל המלכים שנוצחו על ידי עם ישראל, רק סיחון ועוג מוזכרים בשמם, ומכאן נוכל ללמוד על החשיבות של בניצחונות אלה.

הרחבות:

ניתן להרחיב במדרשים המתארים את חוזקו של סיחון ואת דמותו הייחודית של הענק עוג. למשל:

"כתיב: סיחון מלך האמורי אשר יושב בחשבון. אילו חשבון מלאה יתושים אין כל בריה יכול לכבשה, ואילו היה סיחון יושב בבקעה אין כל בריה יכולה לשלוט בו. ואין צריך לאמר שהיה גיבור ושרוי בעיר מבצר" (במדבר רבה י"ט, כ"ט).

"... תלה משה את עיניו וראה את עוג יושב על החומה ורגליו מגיעות לארץ. אמר משה: איני יודע מה אני רואה. חומה אחרת בנו אלו בלילה. אמר לו הקב"ה: משה, זה שאתה רואה הוא עוג. אמר רבי יוחנן: אורך רגליו י"ח אמות... עוג היה תולש הר וזורק על ישראל ומשה היה נוטל צרור ומזכיר עליו שם המפורש וסמכו" (דברים רבה א, כד).

ועל הריגת עוג מובא בגמרא ברכות דף נ"ד ע"ב:

תנו רבנן: הרואה... ואבן שביקש לזרוק עוג מלך הבשן על ישראל... צריך שיתן הודאה ושבח פני המקום... אבן שביקש עוג מלך הבשן לזרוק על ישראל - גמרא גמירי לה, אמר: מחנה ישראל כמה הוי? - תלתא פרסי איזיל ואיעקר טורא בר תלתא פרסי ואישדי עליהו ואיקטלינהו!

אזל, עקר טורא בר תלתא פרסי ואייתי על רישיה, ואייתי קודשא בריך הוא עליה קמצי ונקבוה, ונחית בצואריה; הוה בעי למשלפה - משכי שיניה להאי גיסא ולהאי גיסא ולא מצי למשלפה, והיינו דכתיב קומה ה' הושיעני אלקי כי הכית את כל איבי לחי שני רשעים

שברת, וכדרכי שמעון בן לקיש, דאמר רבי שמעון בן לקיש: מאי דכתיב 'שני רשעים שברת'?
. משה כמה הוה? - עשר אמות. שקיל נרגא בר עשר אמין, 'אל תקרי 'שברת' אלא 'שרבבת
שורר עשר אמין - ומחייה בקרסוליה וקטליה.

(הסבר: מספרים חז"ל שעוג ביקש לזרוק על מחנה ישראל אבן ענקית בגודל הר ולאבדם
ח"ו. הלך ועקר הר בן שלוש פרסאות והושיב אותו על ראשו. בא הקב"ה והביא נמלים ופוררו
את האבן וירדה לו על צווארו, רצה לשלוף אותה ולא יכול, כיון ששיניו נשתרבבו ונתארכו
עד שיצאו מההר - בא משה והרגו בגרזן.)